

Nová generace?

ký hledačský nápor mladší generace sovětských prozaiků, na podnětné úsilí italských neorealistů o předmětnost, konkrétnost a individualizaci – a podobně.

Nechtěl jsem formulovat umělecký program. Chtěl jsem jen nadhodit několik námětů, přispět osobní konfesí do diskuse o něm; do diskuse, která si ostatně nemůže dělat nárok na to, aby se stala jedním z hlavních předmětů zájmu a času tohoto sjezdu.

Říkáme, že XX. sjezd KSSS znamená pro nás převratnou, historickou událost. Ale jaký bude tedy jeho vliv na další rozvoj umění? Půjde *jenom* o relativně větší uvolnění tvůrčích sil, větší svobodu, volnost diskusí? Půjde pouze o to, že bez myšlení bude těžko vystačit a nic nebude padat shůry, že každá přízemnost a impotence se brzy zkompromituje, protože už nebude mít možnost nechávat se nést společnou vlnou sériových polopravd, ani možnost vymlouvat se na nesvobodu a stavět se do pózy umlčené geniality? Půjde pouze o rozmetání mnoha konzervovaných představ a regulí, které jsme doposud považovali za nedotknutelné, a o usvědčení jejich včerejších zastánců a hlasatelů? I když to všechno samo o sobě už znamená mnoho – nemělo by nám opravdu jít ještě o něco víc? Těžko odpovídat předčasně. Ale jestli jsme ještě nezapomněli na svoje dobré předsevzetí nebýt v literatuře zbyteční, jestli je v nás kousek toho, co je nezbytným předpokladem talentu, totiž vůle a schopnost hledat si svou vlastní cestu, jestli je v nás nashromážděna nějaká rozvoje schopná energie a touha po novém, po lepším, po experimentu – to se nyní myslím v plném rozsahu ukáže.

(1956)

NÁŠ VŠEDNÍ DEN JE PEVNINA

Miroslav Holub

V diskusích poslední doby jsme potvrdili nemálo obecných pravd, které byly známy odjakživa. Ujistili jsme se, že básníci mají psát básně, a ne konat ruční práce, jako vyšívání a lakování. Že mají být různí, dobří,

že mají žít a chodit s otevřenýma očima. Ujistili jsme se, že pravda je krví básně. Zdá se, že to byla nutná vývojová etapa, toto ujišťování. Teď jde o to, abychom vytvořili z těchto předpokladů lepší a dokonalejší věci a abychom si ujasnili program, který nám pomůže vyvarovat se starých chyb a dělat něco nového a potřebného. Výslovně *ujasnili*, protože myslím, že skutečný program je většinou už předem obsažen a skryt v tvorbě, neboť je nutný, specifický pro určitý čas a určité básnické povahy. A není věci teoretické a pouze myšlenkové úvahy, nýbrž je dán stejně jako tvorba sama úhrnem lidských sil autora a autorů.

Není pochyb, že lidé, země i čas nám určují a kladou obecné a nevyhnutelné požadavky, které chceme a musíme plnit, abychom se neoctli ve vzduchoprázdnu. Že nám jde o literaturu socialistického humanismu. To však je nejširší rámec a uvnitř něho pracuje se stejnými dobrými úmysly a stejným snad přesvědčením poezie různého stylu a nejrůznějšího tematického zaměření.

Ale není nahodilé a není nepříznačné, že se najednou některým (renomovaným i zárodečným) autorům počne zdát jaksi nemožné psát o měsíčních nocích, o rodných chaloupkách a o obecných dělnících; zdá se jim naopak nutné psát o konkrétní noci, konkrétních lidech, o existenci všedních věcí a všedních dní. Že se jejich básnická metoda a jejich úsilí počne sbíhat – aniž se přitom ovšem ztratí individualita jejich projevů.

Myslím, že toto je výraz onoho bezděky shodného a společného úsilí vyvarovat se starých chyb a tvořit něco dnešního a potřebného.

Jaké to byly staré chyby? Pokusím se jmenovat aspoň jednu, podstatnou. Poezie se dělala z obecných výpovědí, z obecných závěrů. Pod etiketou jakési velmi nejasně určené a pochopené typičnosti byly násilně a od zeleného stolu poetizovány poučky a oficiální témata. A dokonce za předpokladu, že z toho může být poezie říkající pravdu o světě, poezie zahrnující svět. A zatím vznikal obraz stejně statický, strnulý a nakonec nepravdivý, jaký vznikal i ve vědě, která začínala ontologickými závěry a snažila se je ex post dokládat primitivně hledanými fakty. Vznikala mytizace skutečnosti. Ale on nakonec i mýtus, pověst, hrdinský zpěv může mít svou společenskou platnost. V poezii se však ukázalo, že naše síly – s výjimkou největších individualit – naprosto nedorostly něčeho takového, že máme – jak napsal Konstantin Biebl – jen tenounké hlásky pro širokodechý zpěv. A nakonec taková obecná a schválená témata jsou živnou půdou pro umělecké podvody, protože jsou k zveršování snazší než co jiného.

Z této chyby – poezie obecné, statické a mytizující – vyvěrala druhá: tematický útěk od skutečnosti k nepřiliš charakteristické poezii pří-

rodní a milostné, která neměla jiný cíl a program než býti poezií. Byla, nebyla. Fakt je, že mnohým z nás nedostačuje.

Nejde tedy v podstatě o nic jiného než o návrat ke konkrétnímu (které odráží obecné) a ke skutečnosti každodenní, nerekreční, neprázdninové. A ovšem o návrat na nové, jiné úrovni.

Nakonec – v poezii jako ve vědě – jde o fakta. Jen zachycením faktů života můžeme postihnout dynamiku světa, nesmírného vývoje, který se valí kolem nás a v nás. Jen fakta, která zažíváme jako kterýkoli druhý občan, nám pomohou ověřovat naše přesvědčení a náš celkový názor, naše pojetí světa, jehož se nemůžeme vzdát, abychom se nerozpadli na okénka filmového pásu. Jen fakta – v poezii jako ve vědě – nám umožňují být kritickými a dělat kritickou a nemanifestační poezii, poezii, která nezplihne jako papírový praporek. Potřebujeme oporu, oporu v tom, co je jisté, v čem nás oči a uši neklamou – ve faktech. Faktem není Koproetina nebo Traktorista, ale tento konkrétní člověk, který udělal dvakrát tolik, než musel, dárcce krve, opilec, kluci a rozbité okno, věrná žena, nevěrná žena, muž, jemuž ukradli kolo, reaktivní letadlo, psi, koně, byrokrat, povodeň, přehrada – drobné věci života, věci s malými písmeny.

Je tedy třeba smyslu pro detail a pro vystižení detailu, neboť kupodivu je mnohem těžší dvěma slovy vystihnout tuto tramvaj než elektrifikaci měst a venkova. Ovšem není možno setrvávat u detailů, to by byla muší poezie. Je třeba hledat detaily, které ukazují dál, které mají perspektivu; a mít sám perspektivu.

A v tom, v perspektivě, je první činitel, který je – nebo může být – odlišujícím, specifickým rysem této poezie. Protože si zajisté nenamlouváme, že poezie všedního dne ještě nikdy nebyla objevena. Ať už s tímto štítem, nebo bez něho, bylo napsáno ve dvacátém století mnoho, z čeho se můžeme negativně nebo i pozitivně poučit, ale co nemůžeme nikdy opakovat, pokud zůstaneme sami sebou. Jeden z největších žijících básníků, Jacques Prévert, má ve svých verších ono umění detailu a ono úsilí o poetizaci všedního dne, které nám v mnohém připomene úsilí naše.

A dávno před ním byl civilismus, poezie pozitivistická, okouzlená i zakřiknutá tím, co se dávalo jako moderní doba a věk techniky. A v době konkretizace socialistických nadějí je to nejdříve jiné umění, které objevuje pracující den a obyčejné lidi: italský filmový neorealismus, jeho analogie maďarská a ozvuky v jiných národních produkcích. V nejbližší době myslím uvidíme, že i v naší. Pro nás je přitom plodné uvědomit si na jedné straně nebezpečí tohoto směru v Itálii (naturalismus), na druhé straně fakt, že přináší našemu umění výzvu k využití všech specifických a moderních uměleckých postupů, které popisné a klasicizující umění zanedbávalo.

Přítom otázka prostředků v naší poezii všedního dne není nijak snadná. Není tu žádných zvláštních prostředků. Víceméně bezděky se vkrádá do veršů „každodenní lidská řeč“, užívá se řeči přímé, dialogů a monologů. A to je asi všechno. Jak už řekl Jiří Šotola, naše básnické rekvizity jsou nenové. Muž na ulici mluví o streptomycinu, reaktorech, silonu a televizi, my máme pořád k přirovnávání jen botaniku a zoologii. O tom je ovšem darmo teoretizovat. Ale znamená to, že bychom měli hledat poezii všedního dne nejen na pavlači a na předměstí; tam už ji hledají dlouho. Ale měli bychom ji hledat všude, kam se upíná zájem dnešního člověka, třeba i v dílnách, v laboratořích, na letištích, na hřištích. Pak nabudeme také výraziva nadějí a zájmů dnešního člověka. Je třeba poetizovat terény dosud neprobádané, zachytit procesy, které rozhodují o hmotném a duchovním stavu světa. Zatím umíme zachycovat soumrak a svítání, stovčatost měst a prsténky z vlasů. Ale štěpení atomových jader je pro nás nepoetické jako Úřední list a tavby a traktory počítáme zásluhou úvodníkových pěvců mezi sedm hlavních hříchů. – I tady máme užitečné příklady ve světové literatuře (Pablo Neruda, Aragon, Charles Dobzynski, Carl Sandburg a co teď vím).

Řekli jsme již, že prvním odlišujícím rysem naší poezie všedního dne je perspektiva, s níž jsou předměty básně voleny a viděny. Na čem je založena tato perspektiva? Nepochybně na autorově lidském, občanském a snad filozofickém přesvědčení a profilu. Tento profil, jak to vyplývá z historické situace a jak to ukazují i poslední diskuse, je jednoznačně shodný pro mnoho mladých lidí. Vyznačuje jej myslím aktivita, činorodost, vůle pomoci a přesvědčení, že je reálná možnost pomoci a přetvoření světa. V krátkém, ale poměrně bohatém úseku historie, který jsme prodělali na vlastní kůži, jsme si ověřili, že pouhé pozorování a přemítání nikam nevede. Většinou i z vlastní životní, pracovní zkušenosti a ze zdravé přirozenosti našeho poměrného mládí vyplývá nám aktivní a optimistický poměr k věcem. Člověk zbavený módy pesimismu a módy optimismu je nakonec optimistický, když má jen trochu proč. A my k tomu máme důvodů dost. Je mi dobře známo, že „u železničního mostu smutná píseň je ve vzduchu“. Dokonce mne to trochu okouzluje. Ale tato nálada je jen pozadí a jen odrazový můstek dnešní básně, která nezůstává stát, ale jde dál. Ať už sama, nebo až v té příští. Jde dál a zápasí, i když se to úřednímu oku někdy nezdá. Nelze sedět na břehu a klátit nohama. Je nutno hledat pravdu a pomáhat dobrému nahoře, dole, na sever, na jih, všude a za všech okolností. Posilovat víru v lidi a sílu každého z nás. Navštěvovat zdravé i nemocné, psát výslovně všem, s nejvyšším úsilím o přesvědčivost a sdělitelnost. S lidským, životním, nezbytným optimismem.

Nová generace?

Taková pozice autora tedy vyznačuje nebo může vyznačovat naši poezii všedního dne. Jen pro ni se stane, že i báseň Parte je hluboce a organicky optimistická a posilující.

Tu však je třeba zdůraznit, že autorova společenská aktivita a optimismus nikterak nemusí být ohrázeny textem básně. Jsou častěji a lépe podtextem. Nečouhají z každého závěru, ale tvoří – třeba nevyslovený – závěr pro čtenáře básně nebo spíš básní. Jsou hlubokou a stálou energií, která stojí za poezií stejně jako za životem každého z nás. Netvoří přímo obsah básně, ale naopak básně jsou jejich obsahem. Je to totéž, s čím jdou dělníci v půl šesté ráno do práce a s čím sedá pilot k řídicímu pultu. Všiml jsem si, že tito muži nepronášejí plamenná slova, nýbrž jdou a letí. A to je ta energie, která všem různým starým civilismům chyběla.

Neboť naši poezii všedního dne určuje ještě něco jiného – sám všední den. Není to všední den Langstona Hughese. Nemá roztrhané šaty. Ve všech oknech je doma stejná a skutečná naděje. Třeba smutek, ale možnost a naděje. Třeba nepořádek, ale naděje. V každém okně jsou muži, ženy, děti, pelargonie a naděje. Náš všední den je pevnina, která vzestupuje.

Je tedy naše úsilí o poezii všedního dne i povahou autora i povahou předmětu právě polárně odlišné tomuto:

*Ze všech měsíců je duben nejkrutější, vyhání
šeříky z mrtvé půdy, mísí
vzpomínku s touhou, probouzí
malátné kořeny jarním deštěm...*

(T. S. Eliot)

Naopak. Tato poezie může být něčím, co směřuje nahoru, co má strom, že roste, pták, že hnízdí navzdory kočkám, duben, že je dubnem. Tato poezie může být v tomto smyslu svá, dnešní, dubnová. Květnová.

Úhrnem tedy, jak už bylo několikrát nesměle naznačeno, existuje v naší mladé literatuře tendence k poezii všedního dne, která by byla pravdivější a funkčnější než to, co bylo o naší skutečnosti psáno dřív. Jde jí o zachycování faktů obyčejného, každodenního života, neboť jen z nich lze tvořit věrný a dynamický jeho obraz. Nechce ustrnout v popisu a v detailech, nýbrž být účastna společné cesty vzhůru, pomáhat a dodávat síly, nejen proto, že se to žádá – ale že humanistická a optimistická energie je jejím rysem podstatným.

(1956)